

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Josefin Ermstål

Det nödvändiga lidandet?

- En tvärvetenskaplig utredning av avvägningen mellan människans och djurens intressen i livsmedelsindustrin

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Sverker Jönsson

Termin: HT 2017

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRKORTNINGAR	3
1 INLEDNING	4
1.1 Bakgrund	4
1.2 Syfte och frågeställningar	4
1.3 Avgränsningar	5
1.4 Metod och material	5
1.5 Forskningsläge	6
1.6 Disposition	6
2 DJURSKYDDSLAGEN	7
2.1 Djurskyddets historiska utveckling	7
2.2 Djurskyddslagens uppbyggnad	8
2.3 Definition av <i>djur</i> i lagen	9
2.4 Definition av <i>onödigt lidande</i>	10
2.5 Definition av <i>naturligt beteende</i>	11
3 I HUR STOR UTSTRÄCKNING SKYDDAS DJUR FRÅN ONÖDIGT LIDANDE OCH GES MÖJLIGHET TILL NATURLIGT BETEENDE?	13
3.1 Beteendestörningar	13
3.2 Avel	14
3.3 Miljö	15
3.4 Det sociala	16
3.5 Slakt	17
4 FILOSOFIER	19
4.1 Antropocentrism	19
4.2 Zoocentrism	20

4.2.1	Introduktion	20
4.2.2	Peter Singer	20
4.2.3	Tom Regan	22
4.2.4	Kritik	23
5	ANALYS OCH SLUTSATSER	25
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	29
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	33

Summary

The food industry is an industry that to some extent uses living beings, animals. A consequence of the fact that animals are both property and living beings is that they are in a borderland where they in accordance with the law can be used for human purpose. At the same time the law acknowledges that they are living beings with their own interests which leads to a balancing of interests between human benefit and animal welfare.

In the essay I investigate what protection Swedish legislation gives to the animals in the food industry. It will also be investigated to what extent the animal rights to welfare in terms of the concepts *natural behaviour* and *unnecessary suffering* is put aside for the benefit of human interests. Ethical and philosophical positions on animal protection are noted to give a bigger understanding to what the Swedish animal protection regulations mean in practice for the animals.

What has been presented regarding the consideration between human and animal interests will be discussed in the analysis. My conclusion is that animal interests to a high degree is put aside for the benefit of human interests, even though Swedish legislation has been developing in the right direction to get a more equal and, in my opinion, just balance of interests.

Sammanfattning

Livsmedelsindustrin är en industri som till viss del använder sig av levande varelser, djur. En följd av att djur utgör både egendom och levande varelser är att de ligger i ett gränsområde där de i enlighet med lagen kan utnyttjas för mänskliga ändamål. Samtidigt erkänner lagen att de är levande varelser med egna intressen vilket leder till en intresseavvägning mellan mänsklig nytta och djurvälstånd.

I uppsatsen utredes jag vilket skydd svensk lagstiftning ger djur inom livsmedelsindustrin. Det kommer även att undersökas i hur stor utsträckning djurens rätt till välfärd i form av begreppen *naturligt beteende* och *onödigt lidande* sätts åt sidan till fördel för människans intressen. Etiska och filosofiska ståndpunkter inom djurskydd uppmärksammas för att ge en större förståelse för vad de svenska djurskyddsbestämmelserna innebär rent praktiskt för djuren.

I analysen diskuteras det som framförts gällande avvägningen mellan människans och djurens intressen. Min slutsats är att djurens intressen i hög grad sätts åt sidan till fördel för mänskliga intressen, även om svensk lagstiftning har visat på en utveckling i rätt riktning för att få en mer jämlik och, enligt min åsikt, rättvis intresseavvägning.

Förkortningar

A.a.	Anfört arbete
DjsL	Djurskyddslag (1988:534)
DjsF	Djurskyddsförordning (1988:539)
f.	Följande sida
ff.	Följande sidor
Ibid.	På samma ställe
Prop.	Proposition
Rskr.	Riksdagsskrivelse
RÅ	Regeringsrättens årsbok
SJVFS	Jordbruksverkets författningssamling
SLU	Sveriges lantbruksuniversitet
SOU	Statens offentliga utredningar

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Djur och rätt fascinerar mig eftersom djur är i någon form av gråzon där de juridiskt sett är lösöre¹, dvs. saker som människan kan äga och råda över, samtidigt som de är levande varelser. Denna kontrast speglas även i lagtext. Enligt juristen och forskaren Eva Diesen ligger exempelvis djurskyddslagen (1988:534) (DjsL) i en sorts motsägelse på det sättet att den reglerar användning av djur men även stadgar att vi inte får åsamka djur onödigt lidande.² På ett sätt erkänner lagen att djur är levande och kännande varelser samtidigt som den håller fasta vid att människan får utnyttja djur, i likhet med annat lösöre, för egna ändamål. Frågan är hur högt vi egentligen värderar djurens intressen gentemot människans. Detta är grunden till mitt val av uppsatsämne. Jag vill gå till botten med hur intresseavvägningen mellan människans nytta och djurvälstånd tar sig uttryck och ifall den kan anses rättvis eller inte.

1.2 Syfte och frågeställningar

Uppsatsens syfte är att problematisera och utreda om DjsL och föreskrifter kring djurskydd är tillräckligt avvägda mellan människors och djurs intressen eller om de behöver vara mer långtgående åt något håll. I hur stor utsträckning bör man ta hänsyn till djurs fysiska och psykiska lidande gentemot mänskligt intresse och vad anses vara onödigt lidande?

Med detta som grund har jag utformat följande frågeställningar:

1. Hur ser avvägningen mellan mänsklig nytta och djurvälstånd ut i DjsL med tillhörande relevanta bestämmelser?

¹ Se 1 kap. 1 § jordabalken (1970:944) e contrario.

² Diesen, Eva, *Djurens juridik*, 1 u, 2016, Wolters Kluwer, Stockholm, s.35.

2. Är det rimligt att avvägningen ser ut som den gör eller behövs ytterligare åtgärder?

1.3 Avgränsningar

Jag kommer i uppsatsen enbart att redogöra för svenska rättskällor på grund av begränsat utrymme och för att få ett moralfilosofiskt perspektiv. Därmed tas varken EU-lagstiftning eller annan internationell lagstiftning upp. Fokus kommer särskilt att ligga på DjsL, som sätter grunden för specialregleringar, och de bestämmelser i lagen som är mest relevanta för att besvara mina frågeställningar. Jag kommer inte att fördjupa mig i alla djur som skyddas av DjsL utan har begränsat mig till de vanligaste djurslagen inom livsmedelsindustrin då jag anser det vara en industri som belyser avvägningen mellan människans och djurens intressen väl.

1.4 Metod och material

Eftersom min första frågeställning är av deskriptivt slag kommer jag vid besvarande av den att använda mig av en rättsdogmatisk metod där jag utgår ifrån rättskälleläran i form av lagtext, förarbeten och relevanta föreskrifter.

Min andra frågeställning är normativ och ger uppsatsen en tvärvetenskaplig inriktning där etologisk och filosofisk litteratur är användbar som utgångspunkt. Den etologiska litteraturen används för att reda ut vad lag och föreskrifter har för påverkan på djurens välfärd medan den filosofiska litteraturen är menad att ge ett moralfilosofiskt perspektiv på frågeställningen. Det moralfilosofiska perspektivet är tänkt att belysa den etiska problematik som ligger i avvägningen mellan människans och djurens intressen. För att förstärka etiska argument tas begreppet antropocentrism samt några av de filosofier som är mest framstående inom djurrätt, nämligen utilitarismen och rättighetsetiken, upp. Övriga etiska teorier tas inte upp i denna uppsats.

I analysen kommer jag till största del att använda mig av ett kritiskt perspektiv där jag utgår ifrån filosofiska tankar, etologi och rättsfakta i ett försök att besvara ifall intresseavvägningen är rimlig eller ej.

1.5 Forskningsläge

En bok som tar upp DjsL och viss problematik gällande denna är Eva Diesens *Djurens juridik* (2016). Helena Striwing är en jurist som är väldigt framstående inom djurskyddsfrågan och som bl.a. skrivit boken *Djur som brottsoffer* (1998). Striwing är främst inriktad på straffrätt, något jag inte kommer att ägna mig åt i denna uppsats. Karin Dirkes avhandling *De värnlösas vänner* (2007) behandlar den svenska djurskydds rörelsen 1875-1920 och Fredrik Lundmarks avhandling *Människan i centrum: en antropocentrisk värdegemenskap* (2000) tar upp en hel del djuretik.

1.6 Disposition

Kapitel 2 beskriver DjsL och kort om djurskyddets historia. I detta kapitel kommer jag även särskilt att utreda begreppen *onödigt lidande*³ och *naturligt beteende*⁴.

Kapitel 3 redogör för djurs fysiska och psykiska välmående rent etologiskt, vilka behov olika djurslag har och hur väl dessa tas upp i lagstiftningen samt tillämpliga föreskrifter.

Kapitel 4 tar upp olika filosofier och begrepp som är relevanta för djurskyddsfrågan. Här förklaras antropocentrism och zoocentrism.

I kapitel 5 kommer en diskussion att föras utifrån de etologiska ståndpunkterna i kapitel 3 och de etiska ståndpunkterna som tagits upp i kapitel 4. Här besvaras den andra frågeställningen.

³ Se 2 § 1 st. DjsL.

⁴ Se 4 § 1 st. DjsL.

2 Djurskyddslagen

2.1 Djurskyddets historiska utveckling

Redan i medeltidens landskapslagar fanns bestämmelser som rörde djur. Exempelvis misshandel av någon annans djur var straffbelagt. Under denna tid var det dock inte talan om något skydd för djurens skull, det var t.ex. inte straffbelagt att misshandla sitt eget djur, utan det var äganderätten som var skyddsvärd.⁵

Inte förrän på 1800-talet började djurskyddsfrågan för djurens skull tas upp ordentligt. Exempelvis engagerade sig kvinnorrättskämpen Fredrika Bremer även i djurrättsfrågan och ansåg bl.a. att djurmisshandel skulle vara straffbelagt. Hon föreslog lagstiftning med bestämmelser om god behandling av boskapsdjur.⁶ Det var även på 1800-talet som djurräts- och djurskyddsorganisationen Djurens rätt⁷ bildades.⁸ 1857 kom en straffbeläggning av djurmisshandel, då gällande kreatur, med bötesstraff. Bestämmelsen ändrades 1907 så att den skulle gälla alla djur. Problemet med att enbart ha böter som straff var att den som straffades kunde betala sina böter och återgå till att misshandla djur igen. Därför ändrade man bestämmelsen 1921 till att allvarligare former av djurplågeri skulle leda till fängelse i högst sex månader.⁹ Först 1935 kom riksdagen med en förfrågan till Kungl.Maj:t/regeringen om utredning för en särskild djurskyddslag.¹⁰ Detta ledde fram till en proposition¹¹ som i sin tur resulterade i 1944 års djurskyddslag.¹²

Under efterkrigstiden skedde en effektivisering av Sveriges jordbruk vilken medförde stora förändringar, bl.a. att jordbruksföretagen blev färre och större. Tekniken utvecklades mycket och de ekonomiska faktorerna blev

⁵ Diesen, 2016, s. 42.

⁶ A.a., s. 42 f.

⁷ Då under namnet ”Nordiska samfundet till bekämpande af det vetenskapliga djurplågeriet”.

⁸ Djurens rätt, <https://www.djurensratt.se/historia>, hämtad 2017-12-25.

⁹ Diesen, 2016, s. 43.

¹⁰ Rskr. 1935:61.

¹¹ Prop. 1944:43.

¹² Lagen (1944:219) om djurskydd.

allt viktigare. För att få så stor ekonomisk vinning som möjligt började man ha fler djur på samma yta, vilket är en anledning till att det uppkom en samhällsdebatt där många ansåg att jordbruket, de s.k. ”djurfabrikerna”, utnyttjade djuren och inte gav dem möjlighet att få utlopp för sitt naturliga beteende. Detta utgjorde grunden för diskussion om vad som skulle komma att bli vår nuvarande djurskyddslag.¹³

Värt att nämnas är också att det kom ett förslag om ny djurskyddslag år 2011. Det har dock bara gjorts enstaka regleringar efter att detta förslag kom och det är oklart vad som kommer att ske med förslaget, huruvida det är en ny djurskyddslag på väg och när den i sådana fall blir gällande.¹⁴

2.2 Djurskyddslagens uppbyggnad

DjsL tillkom 1988 och samma år kom dagens djurskyddsförordning (1988:539) (DjsF). DjsL ger en grundläggande bild av vad som är skyddsvärt och fylls ut av specialbestämmelser och saklagstiftning.¹⁵ Med andra ord är DjsL en s.k. ramlag. Man kan dela in lagens bestämmelser i funktionsregler och resursregler. Funktionsregler innebär att en funktion ska vara möjlig, exempelvis att det ska finnas möjlighet för djuren att ligga ner och röra sig. Resursregler förklarar vilka resurser som behövs för att kunna utföra funktionerna, exempelvis en särskild yta eller fodertillgång.¹⁶ När man införde DjsL ville man att den i flera avseenden skulle ge djuren ett starkare skydd än lagen från 1944. Ett exempel på denna välfärdsinriktning är att DjsL även täcker sjukdomar, något som inte 1944 års lag gjorde.¹⁷

I 2 § 1 st. DjsL finns lagens grundläggande princip, nämligen att djur ska ”behandlas väl och skyddas mot *onödigt lidande* och sjukdom”.¹⁸ En paragraf som har en nära koppling till denna bestämmelse och som därför är

¹³ Prop. 1987/88:93, s. 16ff. Se även DjsL.

¹⁴ Se SOU 2011:75.

¹⁵ Exempelvis DjsF och jordbruksverkets föreskrifter.

¹⁶ Diesen, 2016, s. 17 f.

¹⁷ Prop. 1987/88:93, s. 1.

¹⁸ Se även Prop. 1987/88:93, s. 50.

relevant att diskutera i samband med denna är 4 § 1 st. DjsL som gäller bevarande av djurens *naturliga beteende*.¹⁹

2.3 Definition av *djur* i lagen

Som vi vet faller människan inom begreppet *djur*.²⁰ Trots detta, och trots att det inte förklaras uttryckligen i lagen, är människan inte inräknad i lagens definition av *djur*. Vad som förstärker denna uppfattning är de indelningar av *djur* som man hänvisar till i lagen. I 1 § DjsL framgår det exempelvis att lagen enbart avser vård och behandling av husdjur, försöksdjur och andra *djur* som hålls i fångenskap. Med andra ord grupperas djuren efter hur de kommer till användning för människan.

Ett husdjur är ”ett *djur* som människan håller för nytta och nöje”.²¹ Därmed kan både sällskapsdjur, såsom hund och katt, och *djur* inom livsmedelsproduktion, pälsdjur osv. falla inom detta begrepp.

Försöksdjur är enligt 1b § 1 st. DjsL ”*djur* som används eller är avsedda att användas i djurförsök”. Så länge ett *djur* befinner sig på en anläggning eller liknande för försöksdjur räknas detta som ett försöksdjur, även om det inte längre används i försök eller om det enbart varit tänkt att användas i försök.²²

I RÅ 1977:110 räknades *djur* inom ett område på ca. 20 hektar som *djur* i fångenskap. Med detta som vägledning kan vi konstatera att även *djur* inom ett stort inhägnat område är i fångenskap.²³

Helt vilda *djur* faller alltså inte inom DjsL:s bestämmelser.

¹⁹ Diesen, 2016, s. 91.

²⁰ <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/djur>, hämtad 2017-12-23.

²¹ <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/enkel/husdjur>, hämtad 2017-12-23. Se även Prop. 1987/88:93 s. 49.

²² 1b § 2 st. DjsL. Jordbruksverket, <https://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/djur/olikaslagsdjur/forsoksdjur/definitionavdjurforsokochforsoksdjur.4.7850716f11cd786b52d80002136.html>, hämtad 2018-01-01.

²³ Prop. 1987/88:93, s. 50.

2.4 Definition av onödigt lidande

I 2 § DjsL stadgas att djur ska skyddas mot onödigt lidande. Med onödigt lidande menas både fysiskt och psykiskt lidande.²⁴ Det finns ingen tydlig gräns för vad som egentligen är onödigt lidande, dock kan det utgå ifrån att det har att göra med avvägningen mellan människans och djurens intressen. Diesen anser att ett lidande främst är onödigt om det går att förutsäga och förhindra lidandet.²⁵ Enligt en lagkommentar är det dock acceptabelt att vålla djur visst lidande t.ex. vad gäller diagnostik av sjukdomar.²⁶ Vad gäller vilka djur som kan anses känna lidande kan jordbruksverkets yttrande²⁷ ge någon form av vägledning. Där kommer man exempelvis fram till att fiskar kan känna smärta och lidande.

Enligt Marian Dawkins, professor i etologi, är psykiskt lidande tvådelat. Dels pratar hon om *aversion*, som kan förekomma när ett djur vill men inte kan undkomma en behandling eller ett förhållande, dels pratar hon om *deprivation*, som innebär att djuret hejdas från att kunna utföra ett visst beteende p.g.a. fysiska hinder eller brist på rätt faktorer eller stimuli. Både aversion och deprivation innebär olika grader av lidande för djuret. Genomgående stor stress i situationer som djuret inte kan påverka kan leda till passivitet och apati. Med andra ord är det inte lätt att se om ett djur är stressat eftersom det inte alltid visas genom aktivitet eller ljud. Detta har visat sig i undersökningar med olika djur såsom råttor, hundar och fiskar.²⁸

Som redan nämnt innebär onödigt lidande även psykiskt lidande trots att detta inte står uttryckligen i paragrafen. Det problematiska är att det inte finns något självklart sätt att se på ett djurs fysik om det lider psykiskt och därför finns bristfällig praxis där domstolen använder sig av rekvisitet psykiskt lidande.²⁹ I 2011 års förslag till ny djurskyddslag ville man därför

²⁴ Ibid.

²⁵ Diesen, 2016, s. 91.

²⁶ Ohlson, Kristina, *Djurskyddslag (1988:534) 2 §*, Karnov, hämtad 2017-11-29.

²⁷ Jordbruksverkets yttrande den 14/10 2011, Dnr 31-10510/11.

²⁸ SOU 2011:75, s. 451. Se även Diesen, 2016, s. 92 f.

²⁹ Diesen, 2016, s. 93.

att det skulle införas en specifik paragraf som tar upp och förklarar att psykiskt lidande också är ett lidande.³⁰

2.5 Definition av *naturligt beteende*

4 § DjsL om naturligt beteende kan anses vara ett förtydligande av bestämmelsen om onödigt lidande.³¹ Genom denna paragraf kan man ställa krav på djurens skötsel, klimat, inredning etc., med andra ord sådant som kan ha effekt på djurens hälsa och välbefinnande. Det man vill få ut av bestämmelsen är att varje djurart ska få möjlighet att utföra sitt unika biologiska beteende med vetenskapliga upptäckter som grund.³² Ett problem vad gäller domesticerade djurs naturliga beteende är att de hålls i miljöer som i sig inte är naturliga för djuren såsom gårdar och stallar.³³

Begreppet naturligt beteende kan vara svårtolkat och det finns en viss otydlighet kring huruvida naturligt beteende tar fasta vid det beteende som är positivt för djurens välbefinnande eller det beteende som djur i det vilda skulle utföra.³⁴

Etologiska studier har visat att domesticerade djurs beteende inte skiljer sig särskilt mycket från vilda djurs trots tusentals år av urval och avel som har lett fram till det domesticerade djuret.³⁵ Med andra ord går naturligt beteende till största del i arv genom djurens gener och deras medfödda anlag.³⁶

Det kan slutligen vara värt att nämna att Per Jensen, professor i etologi, anser att naturligt beteende inte nödvändigtvis bidrar till något positivt för djuren. Otillfredsställda naturliga beteenden såsom att hålla utkik efter rovdjur eller att springa ifrån faror är inget som har visat sig bidra till negativa effekter för domesticerade djur.³⁷

³⁰ SOU 2011:75, s. 39.

³¹ Prop. 1987/88:93, s. 52.

³² A.a., s. 53.

³³ Jensen, Per, *Stress i djurvärlden*, 1 u, 1996, LTs förlag, Stockholm, s. 129.

³⁴ SOU 2011:75, s. 445.

³⁵ Segerdahl, Pär, *Djuren i kulturen*, 1 u, 2009, Bokförlaget Daidalos AB, Göteborg, s. 47; Jensen, Per, *Hur mår maten?*, 1 u, 2012, Natur & Kultur, Stockholm, s. 28.

³⁶ Jensen, 1996, s. 50.

³⁷ Jensen, 2012, s. 40.

Det har visats att djur som inte har möjlighet att få utlopp för sina naturliga beteenden kan drabbas av stress och beteendestörningar³⁸, vilket jag kommer att återkomma till i nästkommande kapitel.

³⁸ Jensen, Per, *Djurens beteende och orsakerna till det*, 3 u, 2006, Bokförlaget Natur och Kultur, Stockholm, s. 86.

3 I hur stor utsträckning skyddas djur från onödigt lidande och ges möjlighet till naturligt beteende?

3.1 Beteendestörningar

Djur inom livsmedelsindustrin har oftast små möjligheter att helt få utlopp för sina naturliga beteenden vilket leder till diverse stressrelaterade beteenden.³⁹ Den vanligaste beteenderubbningen hos djur i fångenskap är s.k. stereotypier.⁴⁰ Stereotypier är upprepade rörelsemönster såsom att kalvar som inte får utlopp för sitt sugbehov börjar suga på andra kalvars öron⁴¹ samt upprepade rörelser fram och tillbaka i buren hos hönor som inte hittar en avskild plats att bygga bo på.⁴² Stereotypier kan även uppkomma när djuren är uttråkade, vilket kan vara ett tecken på att miljön runt omkring djuren är för simpel och ointressant.⁴³

Utöver rörelserubbningar finns även s.k. sociala störningar. Studier visar exempelvis att djur har starka behov av att söka föda, t.ex. grisar genom att böka och hönor genom att picka, något som sällan tas i beaktande inom livsmedelsindustrin. I det fria kan djuren spendera flera timmar varje dag åt att söka föda medan de i fångenskap äter på en halvtimme vilket leder till att deras behov av att söka föda inte blir tillfredsställt. Födosöksbeteendet är så starkt att djuren söker andra sätt att få utlopp för sitt behov.⁴⁴ Detta kan leda till sociala störningar såsom att värphöns som inte får picka tillräckligt mycket istället börjar picka på andra hönors rygg- och stjärtfjädrar.

³⁹ Jensen, 1996, s. 140 f.

⁴⁰ Jensen, 2012, s. 42.

⁴¹ A.a., s. 140.

⁴² Jensen, 2006, s. 108. Se även Jensen, 2006, s. 87 för lista på de vanligaste stereotypierna och orsakerna till dem.

⁴³ Jensen, 1996, s. 119.

⁴⁴ A.a., s. 116 f.

Liknande problem kan hittas hos grisar som inte får utlopp för sitt behov av att söka föda och som då börjar tugga på de andra grisarnas svansar.⁴⁵

3.2 Avel

I Sverige råder förbud mot avel som kan leda till skada för djuren.⁴⁶ Per-Erik Sundgren, agronomidoktor och pensionerad forskare från SLU, menar att livsmedelsindustrin handlar om maximering av vinster. Därför avlar man produktionsinriktat.⁴⁷ Genomsnittsproduktionen för djur inom lantbruket har nästan fördubblats de senaste 60 åren, med andra ord kan man säga att hönor producerar dubbelt så många ägg, korna producerar dubbelt så mycket mjölk och grisars tillväxt sker dubbelt så fort. Ett skräckexempel är slaktkycklingar vars tillväxt sker flera gånger så fort som 1960. De går från att väga 50 g till att bli 2 kilos slaktmogna kycklingar på ca. 35 dagar.⁴⁸ Denna produktionsinriktade avel leder till många hälsoproblem för djuren såsom att djurens skelett inte växer lika snabbt som djurens dubblerade tillväxt och att stora delar av kors och hönors kroppars kalk används till att producera mjölken och äggskal, vilket leder till problem med benen. Även juverproblem hos kor och hjärt- och kärlproblem hos de snabbt växande slaktkycklingarna är vanligt förekommande.⁴⁹ De hönor som avlar fram slaktkycklingar bär på samma tillväxtanlag vilket leder till att risken för att de dör ökar varje vecka samt att den snabba tillväxten kan leda till fertilitetsproblem. I försök att förhindra dessa problem ger man hönorna mindre föda vilket istället gör att de kan gå hungriga och få stereotypier p.g.a. att de inte fått utlopp för sitt beteende att söka föda.⁵⁰ Enligt 3 § DjsL ska djur ges tillräckligt med foder och vatten.⁵¹

⁴⁵ Jensen, 2012, s. 42 f.

⁴⁶ Se 12 § DjsL samt 29 § DjsF.

⁴⁷ Johanson, Birgitta, (red.), *Djuren – i människans klor*, 1 u, 2005, Forskningsrådet Formas, Stockholm, s. 70 f.

⁴⁸ Jensen, 2012, s. 14.

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ A,a., s. 169.

⁵¹ Se även 1 kap. 37 § SJVFS 2017:28 om fodergivning till fjäderfä.

3.3 Miljö

Stefan Gunnarsson, nuvarande universitetslektor och dåvarande doktor i veterinärmedicin, anser att det bästa djurskyddet är ett där djuren har möjlighet till utevistelse men även till skydd i stallar när så behövs.⁵² De beteendestörningar som kan uppkomma för djur finns nästan aldrig hos de djur som kan vistas utomhus och dessutom minskas risken för sjukdomar.⁵³

Vad gäller nötkreatur ska de ha möjlighet att, med vissa undantag, vistas ute på sommaren.⁵⁴ Något krav på utevistelse finns varken för grisar eller fjäderfän.

De allra flesta grisar spenderar hela sina liv inomhus vilket ställer större krav på deras inomhusmiljö.⁵⁵ Det finns dock ofta problem med att grisar är ljudliga, särskilt när de vistas så många i ett så pass litet utrymme, och de ger upphov till damm vilket leder till att grisbönder ofta använder hörselskydd och andningsmask när de är inne hos grisarna. Bland slaktgrisarna har därför ca. 15 % tecken på lunginflammation och lungsäcksinflammation.⁵⁶

Minsta utrymme för värphöns i bur är 0,06 kvadratmeter per höna vilket ungefär motsvarar en A4-sida.⁵⁷ Det finns många bestämmelser för olika djur kring utrymme men generellt kan sägas att kravet på djurens utrymme ligger på samma storlek som djuren själva.⁵⁸ Idag måste dock exempelvis alla hönsburar vara inredda, vilket innebär att en mindre yta tillkommer med plats för rede och ströbad.⁵⁹ Forskare har nämligen kommit fram till att det är väldigt viktigt för hönor att ha tillgång till ströbad och sittpinne och att kunna värpa i rede.⁶⁰ Undersökningar har även visat att hönor föredrar mjuka underlag framför nätgolv.⁶¹ Trots detta brukar nätgolv användas vid

⁵² Johanson, 2005, s. 181 f.

⁵³ A.a., s.177 f.

⁵⁴ 10-11 §§ DjsF. Se även tidtabeller på 6 kap. 4-6 §§ SJVFS 2017:24.

⁵⁵ Prop. 1987/88:93, s. 22.

⁵⁶ Jensen, 2012, s. 154; Se bestämmelser om buller och luftkvalitet i 4 kap. 8 och 18 §§ SJVFS 2017:25.

⁵⁷ 2 kap. 10 § SJVFS 2017:28.

⁵⁸ Se exempelvis 5 kap. 9 § SJVFS 2017:24 och 5 kap. 6 § SJVFS 2017:25.

⁵⁹ 2 kap. 10 § SJVFS 2017:28.

⁶⁰ Diesen, 2016, s. 57.

⁶¹ Jensen, 2012, s. 45.

hönshållning. Ibland ger man dock redet ett mjukare golv för att uppmuntra hönorna att gå dit och värpa ägg.⁶²

Viktigt att minnas är att lagen ger minimikrav. Man kan alltså exempelvis ha större utrymmen för färre djur än vad som anges i lag och andra föreskrifter, vilket är bättre ur välfärdssynpunkt, men det är sällan någon ställer sig högre än minimikraven, bl.a. eftersom bönders ekonomi ofta är dålig.⁶³

3.4 Det sociala

Djuren i livsmedelsindustrin lever sällan i den sortens flockar som de gör i det vilda vilket leder till problem såsom att slaktsvin inte kan rangordna genom att bedöma storleken på varandra och istället börjar slåss för att ta reda på hur rangordningen mellan dem ska se ut. Detta då svin av samma storlek brukar sättas i samma grupp så att bonden ska ha det enklare att bedöma slaktmognad. I de fall man har satt grisar i grupper av olika vikt har aggressionsgraden i stor utsträckning minskat. Grisarna i "blandgrupper" har även visat på generellt bättre tillväxt och godare hälsa. Liknande gäller för mjölkkor som delas in i högmjölkare och lågmjölkare.⁶⁴

I naturen är hörnornas vilda förfäder vana vid att leva i flock på ca. 10 individer där det är vitalt för gruppen att alla känner igen varandra och vet sin rang. Inom livsmedelsindustrin kan det vara ca. 1000-2000 höns i samma byggnad vilket leder till att hönorna omöjligt kan känna igen hela gruppen eller vet sin rang. Studier visar att detta leder till att hönsen blir mer inriktade på sig själva och inte bryr sig så mycket om de andra. Detta kallas för en tolerant social situation.⁶⁵

⁶² A.a., s. 167.

⁶³ A.a., s. 74 f.

⁶⁴ Jensen, 1996, s. 112 f.

⁶⁵ A.a., s. 110 ff.

3.5 Slakt

Transporten till slakterierna medför ofta stress för djuren, bl.a. p.g.a. det trånga utrymmet i lastbilen och lukten efter djuren som varit där tidigare. Forskning har även visat att många grisar blir åksjuka.⁶⁶

I 13§ DjsL står det att djur ska slippa onödigt obehag och lidande i samband med slakt.⁶⁷ Forskning har dock visat att det finns stora problem även på svenska slakterier. Detta gäller de standardmetoder som används på slakterier, såsom att kycklingar och hönor hängs upp och ner i benen när de fortfarande är helt medvetna vilket leder till stress och smärta.⁶⁸ Även koldioxidbedövningen som används på grisar medför stort lidande för djuret.⁶⁹ Bo Algers, legitimerad veterinär och professor emeritus, menar att koldioxid sätter igång den delen av grisarnas hjärna som gör att de känner en skarp ångest. Utöver detta är det smärtsamt att andas in den sura gasen.⁷⁰ Forskare vid SLU förespråkar mer utförlig forskning på bättre bedövningsmetoder och ger förslag på exempelvis gasen argon som till skillnad från koldioxid inte leder till dödsångest.⁷¹ Jordbruksverkets djurskyddschef Ingrid Eilertz har dock uttalat sig på följande sätt gällande koldioxidbedövning: "[...] just nu anser vi att detta är det mest ekonomiskt hållbara sättet för köttindustrin och minst plågsamma för grisarna".⁷²

Eftersom det inte finns någon efterfrågan på kött från hönor på marknaden massavlivar man ofta sina värphöns när de inte längre värper, exempelvis på samma sätt som man avlivar slaktkycklingar eller genom att

⁶⁶ Jensen, 2012, s. 101.

⁶⁷ Se även 7 kap. 3 § SJVFS 2012:27 för tabell över bedövningsmetoder på olika djur.

⁶⁸ Diesen, 2016, s. 86; Jensen, 2012, s. 103; Se 7 kap. 24 § SJVFS 2012:27 om elektrisk bedövning av slaktkycklingar.

⁶⁹ Diesen, 2016, s. 86; Se 7 kap. 26-28 §§ SJVFS 2012:27 om koldioxidbedövning; För video av grisar som koldioxidbedövas se *SLU: Stoppa gasningen av grisar inför slakt* (video), 2017, SVT nyheter, Tillgänglig: <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/grisar-gasas-infor-slakt>, hämtad 2017-12-27.

⁷⁰ *Köttets lustar avsnitt 2: Ett grisliv* (TV-program), 2017, SVT, Tillgänglig: <https://www.svtplay.se/video/16240422/kottets-lustar/kottets-lustar-sasong-1-avsnitt-2?start=auto>, hämtad 2018-01-01.

⁷¹ Myllynen, Carina, 2017, *SLU: Stoppa gasningen av grisar inför slakt*, SVT nyheter, <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/grisar-gasas-infor-slakt>, hämtad 2017-12-27.

⁷² Ibid.

fylla stallet med koldioxid. I vissa fall används hörnas kött till minkfoder men i störst utsträckning slängs det.⁷³

⁷³ Jensen, 2012, s. 104 f.

4 Filosofier

4.1 Antropocentrism

Definitionen av antropocentrism är ”övertygelsen att människan är centrum i universum”.⁷⁴

Enligt vetenskapsteoretikern Birgitta Forsman ger alla kulturer uttryck för antropocentrism av något slag. Ord såsom ekonomi och politik vänder sig exempelvis till just människor och när vi talar om ordet ”samhälle” tänker vi på det mänskliga samhället. Forsman talar även om direkt och indirekt antropocentrism varav indirekt antropocentrism är vanligast. Direkt antropocentrism är när människan öppet ser sig som centrum i världen medan indirekt antropocentrism innebär att människan tar hand om något annat men egentligen gör det för sin egen skull. Som exempel på detta tar Forsman upp skydd av naturområden eller utrotningshotade arter. Detta görs enligt henne inte för de utrotningshotade arternas skull utan för att människan vill ha kvar naturen som den är för att även nästkommande generationer av människor ska kunna ta del av den.⁷⁵

Fredrik Lundmark går i sin doktorsavhandling i Forsmans spår och uttrycker sig på så sätt att påverkan på natur och icke-mänskliga varelser rättfärdigas om det leder till tillfredsställelse och välmående för människan. Människans intressen är alltså gentemot sig själv i ett antropocentriskt synsätt. Lundmark tolkar dock inte antropocentrism som att människan är den enda moraliskt betydande varelsen utan att det är den *mest* moraliskt betydande varelsen. Enligt hans tolkning kan djur också ha ett moraliskt värde.⁷⁶

⁷⁴ <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/antropocentrism>, hämtad 2017-12-25.

⁷⁵ Forsman, Birgitta, *Djurförsök: Forskningsetik, politik, epistemologi: En vetenskapsteoretisk contextualisering*, 1 u, 1992, Almqvist & Wiksell international, Stockholm, s. 71.

⁷⁶ Lundmark, Fredrik, *Människan i centrum: en studie av antropocentrisk värdegemenskap*, 1 u, 2000, Förlags ab Gondolin, Stehag, s. 58.

4.2 Zoocentrism

4.2.1 Introduktion

Som det kanske går att höra på ordet innebär zoocentrism att alla djur, med människan inräknad, står i centrum.⁷⁷ De kanske största filosoferna inom zoocentrism i dagens samhälle är utilitaristen⁷⁸ Peter Singer och rättighetsetikern⁷⁹ Tom Regan. Därför kommer jag att fokusera på deras tankar kring avvägning mellan människans och djurens intressen.

4.2.2 Peter Singer

Peter Singer tillämpar jämlikhetsprincipen, vilken innebär ”lika hänsyn till lika intressen⁸⁰”, även på djur.⁸¹ Det kan vara värt att nämna att ”lika hänsyn” inte nödvändigtvis innebär likabehandling eller lika rättigheter.⁸² Enligt jämlikhetsprincipen är allt lidande som liknar vartannat jämlikt. Singer menar dock att jämförelser mellan olika arters intressen måste göras med varsamhet.⁸³ Ett begrepp han ofta använder sig av är speciesism, som innebär artförtryck i likhet med att exempelvis ordet rasism innebär rasförtryck.⁸⁴ Det kan innebära att man anser att ens egna intressen har ett större värde i jämförelse med en annan arts.⁸⁵

Enligt Singer lider djur i vissa fall mindre än vad människor gör p.g.a. att människor har en större förståelse för vad framtiden kan bära med sig.⁸⁶ Det finns även situationer då djur skulle lida mer just p.g.a. sin oförståelse. Detta är ett exempel som visar att människans och djurens lidande inte helt kan

⁷⁷ Vilcka, Leena, *The intrinsic value of nature*, 1 u, 1997, Editions Rodopi B.V., E-bok, s. 37.

⁷⁸ Utilitarismen är en etik där man anser att den bästa handlingen är den som leder till ”största möjliga lycka åt största möjliga antal”, se Bentham, Jeremy, översättning Erik Carlquist, *Om principerna för moralen och lagstiftningen*, 2011, Books on demand, s.5; <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/utilitarism>, hämtad 2017-12-25.

⁷⁹ Rättighetsetiken innebär att det är handlingen i sig som är avgörande för huruvida något är rätt eller fel oavsett konsekvenserna, se Djurens rätt: <https://www.djurensratt.se/djuretik/teorier-inom-etiken>, hämtad 2018-01-01.

⁸⁰ För att ens kunna ha ett intresse krävs förmågan att känna glädje och lidande, se Singer, Peter, *Praktisk etik*, 3 u, 2016, Bokförlaget Thales, Stockholm, s. 73 f.

⁸¹ Singer, 2016, s. 71.

⁸² Singer, Peter, *Djurens frigörelse*, 2 u, 1999, Nya Doxa AB, Nora, s. 32.

⁸³ Singer, 2016, s. 74.

⁸⁴ Singer, 1999, s. 36.

⁸⁵ Singer, 2016, s. 74.

⁸⁶ Singer, 1999, s. 45.

jämföras och därför anser vissa att jämlikhetsprincipen inte kan ge något bra resultat i konflikten mellan människans och djurens intressen. Singer menar dock att även om vi bara gör förändringar i de fall det är troligt att människans intressen inte är lika stora som djurens skulle det innebära stora skillnader i hur vi lever idag, exempelvis skulle pälsindustrin upphöra och vi skulle förändra vår kost och sättet vi sköter vårt lantbruk på. Genom detta skulle det sammanlagda lidandet minskas radikalt.⁸⁷

Peter Singer diskuterar även vegetarianism och menar att kött inte krävs för att upprätthålla en bra hälsa eller för att kunna leva länge. Dessutom äter många av de djur vi föder upp i farmar mat som vi själva hade kunnat äta. När vi istället äter köttet från djuren får vi i oss mycket mindre av den näring⁸⁸ som vi skulle ha fått om vi ätit deras föda. Att hålla boskap påverkar dessutom den globala uppvärmningen mycket. Den enda rimliga anledningen till att vi äter kött enligt Singer är med andra ord för att vi gillar köttets smak.⁸⁹

Gällande slakt diskuterar Singer det s.k. ersättningsargumentet som innebär att man kan kompensera dödandet av ett djur genom att ersätta det med ett annat djur. Även om Singer ställer sig tveksam till detta argument⁹⁰ har han svårt att finna motbevis som helt avfärdar det, med förutsättning att djuren lever lyckliga liv. Om vi utgår ifrån att det är dåligt att sätta olyckliga varelser till världen finns det enligt Singer inget rimligt argument för att det inte skulle vara bra att sätta lyckliga individer till världen.⁹¹

Singer själv brukar förespråka s.k. preferensutilitarism. Enligt preferensutilitarismen är det djurets grad av medvetenhet som avgör ifall det är acceptabelt att döda ett djur eller inte. För varelser som enbart är medvetna innebär inte döden någon förlust av ett intresse att fortsätta leva eftersom den inte är medveten om sin egen existens till skillnad för självmedvetna varelser som har en vilja att fortsätta leva.⁹² Vare sig ett djur

⁸⁷ A.a., s. 46.

⁸⁸ A.a., s. 187; Singer, 2016, s. 78.

⁸⁹ Singer, 2016, s. 78.

⁹⁰ ”Om det vore gott att göra så att varelser kommer att existera så borde vi, under i övrigt lika omständigheter, sätta så många människor till världen som möjligt också”, se Singer, 1999, s. 250.

⁹¹ Singer, 2016, s. 143.

⁹² A.a., s. 147 ff.

är medvetet eller självmedvetet anser Singer att de ska ha ett bra liv fritt från smärta.⁹³ Värt att sägas är dock att det inte helt säkert går att säga vilka djur som är medvetna men inte självmedvetna.⁹⁴

Slutligen kan nämnas att det finns paragrafer i DjsL som tyder på en mer utilitaristisk syn på djurskyddet, exempelvis 3 § 1 st.: ”Djur ska ges tillräckligt med foder och vatten och tillräcklig tillsyn. Fodret och vattnet ska vara av god kvalitet och anpassat efter det djurslag som utfordras”. Man vill alltså med denna paragraf tillgodose djuren lycka.

4.2.3 Tom Regan

I likhet med Singer diskuterar Regan lidande och glädje som den avgörande faktorn för om djur är skyddsvärda och kan anses ha egna intressen eller inte. Regan tar dock även upp som avgörande faktor huruvida djuret kan anses vara ett livsobjekt eller inte.⁹⁵ Att man är ett livsobjekt innebär att man är medveten om sin omvärld och det som sker i ens liv.⁹⁶ Enligt Regan är utöver människan även däggdjur och vissa icke-däggdjur att anse som livsobjekt. Detta kan vi inte minst se på vår gemensamma historia och till stor del gemensamma anatomi och psyke.⁹⁷ Även om det inte går att säga säkert att någon uppfyller kriterierna för att vara ett livsobjekt, t.ex. spädbarn, ska man likt straffrätten hellre fria än fälla.⁹⁸ I Regans rättighetsetik förespråkar han direkta plikter, vilket innebär att människan har direkta plikter gentemot djuren.⁹⁹ Detta exempelvis genom den s.k. respektprincipen som innebär att man ska behandla alla individer med ”inneboende värde”, och därmed de som uppfyller livsobjekt-kriteriet, på så sätt att värdet respekteras.¹⁰⁰

⁹³ A.a., s. 158.

⁹⁴ A.a., s. 148.

⁹⁵ Regan, Tom, *Tomma burar - en bok om djurrätt*, 1 u, 2009, Back to being, Hallsberg, s. 11.

⁹⁶ A.a., s. 78.

⁹⁷ A.a., s. 88.

⁹⁸ Regan, Tom, *Djurens rättigheter – en filosofisk argumentation*, 1 u, 1999, Bokförlaget Nya Doxa, Nora, s. 294.

⁹⁹ A.a., s. 148.

¹⁰⁰ A.a., s. 232.

Enligt Regan kan man dela in djurs intressen (och människors också för den delen) i två delar: preferensintressen och välfärdsintressen. Preferensintressen är de intressen djuren vill utföra men som inte nödvändigtvis är positiva för dem ur välfärdssynpunkt (även om de kan vara det) medan välfärdsintressen är de intressen som djuren har behov av ur välfärdssynpunkt. Både och är till användning vad gäller djurs välfärd, att djur ska må så bra som möjligt.¹⁰¹ Regan diskuterar också lidandet¹⁰² och kritiserar ställningstaganden som att djur inom livsmedelsindustrin inte lider av att leva hela sina liv i onaturliga miljöer eftersom de inte vet av något annat. Djuren inom livsmedelsindustrin far inte bara illa av eventuellt lidande utan även den tillfredsställelse djuret går miste om genom fångenskapen. Enda möjligheten att fångenskapen inte skulle leda till skada för djuret är om det får ut något positivt gällande sin egen välfärd i fångenskapen som det inte skulle få i det fria.¹⁰³

Vad gäller slakt läggs för mycket vikt vid djurets lidande. Vad Regan snarare anser är av vikt vid slakt är det s.k. berövandet. När djuret dör tidigare än dess naturliga livslängd har man berövat djuret framtida tillfredsställelse och utlopp för sina preferenser, och viktigast av allt, man har berövat djuret livet självt. Vare sig djuret har lidit eller inte kommer man inte ifrån detta berövande.¹⁰⁴

Slutligen förespråkar även Regan vegetarianism och påpekar liksom Singer att kött inte är nödvändigt för vår hälsa eller överlevnad.¹⁰⁵

4.2.4 Kritik

Det finns de som är kritiska till Singers och Regans åsikter och teorier, däribland den nuvarande professorn i praktisk filosofi vid Lunds universitet Dan Egonsson, som anser att vegetarianer och veganer inte ser hela bilden när de undviker kött i sin diet bl.a. eftersom djuren inom livsmedelsindustrin

¹⁰¹ A.a., s. 94, s. 119.

¹⁰² A.a., s. 101.

¹⁰³ A.a., s. 103 f.

¹⁰⁴ A.a., s. 105.

¹⁰⁵ A.a., s. 309.

inte längre skulle finnas till om människan inte hade fött upp dem. Han håller dock med om att djurhållningen bör vara så god som möjligt.¹⁰⁶

Enligt Jensen kan vi använda djur för våra egna intressen utan att djurens intressen åsidosätts.¹⁰⁷ Detta så länge vi ser till att djurens liv är så bra som möjligt fram till dödandet. Djur har nämligen inte samma uppfattning om sin död som människan och därför är vår enda skyldighet att ge dem en död som är så snabb och fri från lidande som vi kan.¹⁰⁸ Jensen äter kött eftersom han vill ha en ”levande landsbygd där djur betar och bönder kan försörja sig.” Detta är enligt Jensen enbart möjligt om man äter kött.¹⁰⁹

¹⁰⁶ Johanson, 2005, s. 217 f.

¹⁰⁷ Jensen, 2012, s. 56.

¹⁰⁸ Jensen, 2012, s. 58 f.

¹⁰⁹ Jensen, 2012, s. 63.

5 Analys och slutsatser

När man ser till vår nuvarande djurskyddslags proposition¹¹⁰ är det tydligt att lagen skapats med tanken att djurens välfärd skulle förbättras. Här är termerna *onödigt lidande* och *naturligt beteende* viktiga grundpelare. Vad som dock är problematiskt är de oklara definitionerna av dessa termer vilket leder till ett, enligt mig, för brett tolkningsutrymme och att bestämmelserna inte blir lika heltäckande som de låter. Ett exempel på osäkerheten kring definitionerna är att Diesen i sin bok menade att lidandet framför allt är onödigt när det går att förutsäga och förhindra¹¹¹, men enligt hennes definition verkar det som att mycket mer borde innefattas av det onödiga lidandet än vad som visar sig i hur djuren har det inom livsmedelsindustrin. För att det inte ska gå att frånga dessa grundprinciper anser jag därmed att de bör tydliggöras.

Det finns många sätt på vilka djur inte får utlopp för sitt naturliga beteende samt känner lidande på inom livsmedelsindustrin. Särskilt den produktionsinriktade aveln leder till hälsoproblem för djuren och det finns många exempel på diverse beteendestörningar som uppkommer hos de djur som inte får utrymme för sitt naturliga beteende.¹¹² Ändå är detta inget som någonsin, utifrån min efterforskning, har lett till rättsliga påföljder. Exempelvis stadgas det i 13 § DjsL att djur ska slippa onödigt lidande i samband med slakt. Ändå lider djur i stor utsträckning vid slakten.¹¹³ Varför anses inte detta lidande vara onödigt? Man hänger inte slaktkycklingar upp och ned för att detta bidrar till minsta möjliga lidande utan för att det är det mest praktiska sättet människan har hittat för att få en så snabb och vinstgivande slakt som möjligt. Det är oklart i hur stor utsträckning lidandet ens har tagits i beaktande. Diesen tog dessutom upp en intressant aspekt av DjsL där hon menar att det är en motsägelse att lagen reglerar utnyttjande av djur men samtidigt stadgar att vi inte får åsamka djur onödigt lidande. Frågan är om inte ett utnyttjande i sig kan innebära lidande?

¹¹⁰ Se avsnitt 2.1.-2.2.

¹¹¹ Se avsnitt 2.4.

¹¹² Se exempelvis avsnitt 3.1.

¹¹³ Se avsnitt 3.5.

Lundmarks tolkning av antropocentrism, nämligen att djur faktiskt har ett moraliskt värde men att det inte är lika stort som människans, speglas i det svenska djurskyddet. Exempelvis delar vi i lagen in djur efter mänskligt användningsområde och inte art vilket medför att djur inom samma art, och som därmed har samma behov och naturliga beteende att få utlopp för, inte skyddas av samma regleringar. Jensens argument att han äter kött för att han vill ha en ”levande landsbygd där djur betar och bönder kan försörja sig”¹¹⁴ är enligt mig ännu ett typexempel på det antropocentriska synsätt som finns idag. Jensen rättfärdigar med detta uttalande dödandet av en annan art för att han vill ha en vacker natur att titta på och för att andra av hans egen art ska ha det bra.

Vad gäller avvägningen mellan människans och djurens intressen kan utifrån ovanstående text sägas att det är uppenbart att man väger mänskliga intressen högre än djurs intressen. Det mänskliga intresset av att äta kött, som inte är livsnödvändigt för människan, mot djurens intresse av att leva, är t.ex. inte likvärdiga intressen. Detta är inte heller förenligt med Singers jämlikhetsprincip och tyder snarare på speciesism. Ytterligare ett typexempel på att människans intressen anses vara av högre värde än djurens är den forskning som visat att hönor föredrar mjuka underlag framför nätgolv.¹¹⁵ Istället för att lägga mjuka underlag till hönor har vi kvar nätgolv men lägger ofta mjuka underlag just vid redet för att hönan ska vilja lägga så många ägg som möjligt och därmed ge människan en större vinning. Vi känns alltså vid att hönan föredrar det mjuka underlaget men ger det enbart till hönan när vi har något att vinna på det.

Det kan dock sägas att djurskyddet genom historien har visat på en allt större dragning mot det zoocentriska hållet, exempelvis genom att vår nuvarande djurskyddslag har bestämmelser om att vi ska skydda djur från onödigt lidande och sjukdom samt att det finns bestämmelser såsom att djuren ska få tillräckligt med foder och vatten och tillräcklig hänsyn. Även om det inte alltid har visat sig vara så i praktiken¹¹⁶ är grundprinciperna i sig tecken på ett mer utilitaristiskt synsätt där man tar djurens intressen i

¹¹⁴ Se avsnitt 4.2.4.

¹¹⁵ Se avsnitt 3.3.

¹¹⁶ Se exempelvis avsnitt 3.3.

beaktande. Det erkänns i lagen att djur faktiskt har ett värde även om detta värde inte ses som lika stort som människans, vilket även detta är förenligt med Lundmarks definition av antropocentrism.

Enligt ersättningsargumentet¹¹⁷ bör vårt nuvarande system med slakt och uppfödandet av nya djur vara godtagbart, men bara med förutsättningen att djuren är lyckliga. Det bör enligt Singers preferensutilitarism även vara acceptabelt att nyttja de djur som är medvetna men inte självmedvetna. Om vi därmed skulle komma fram till att djur inom livsmedelsindustrin inte är självmedvetna, vilket inte tycks särskilt troligt, kan en utilitaristisk syn vara att det faktiskt är godtagbart att nyttja dessa djur för egen vinning. Den delen av livsmedelsindustrin som inte innefattar slakt tycks också mer accepterad i det utilitaristiska synsättet med förutsättning att djuren lever lyckliga liv där de får utlopp för sina naturliga beteenden. Det är alltså inte livsmedelsindustrin i sig som är problematisk för Singer utan det lidande den medför för djuren.

Enligt Regans rättighetsetik tar dagens djurskydd inte djurens intressen i tillräcklig beräkning. De djur som finns inom livsmedelsindustrin är enligt honom livssubjekt vilket medför att de ska behandlas med respekt. Han anser även att det inte enbart är djurens lidande som vi bör ta i beaktande vid dessa intresseavvägningar utan även det vi berövar djuren, exempelvis deras naturliga livslängd och deras möjlighet att få utlopp för diverse preferenser och tillfredsställelser.¹¹⁸ Vare sig ett djur lider eller inte skulle alltså Regans rättighetsetik inte ställa sig bakom någon form av nyttjande av djur, så länge inte livsmedelsindustrin ger djuren något positivt som de inte skulle ha fått annars. Vad detta skulle kunna vara är en svårare fråga att besvara.

I övrigt kan Regans uppdelning mellan preferensintressen och välfärdsintressen tillämpas även på människan. Faktum är, som bl.a. Singer tar upp, att vi näringsmässigt förlorar på att äta kött vilket inte ligger i vårt intresse. Att exempelvis hålla mjölkkor ligger inte heller i människans intresse på så sätt att det bidrar till den globala uppvärmningen. Vad som

¹¹⁷ Se avsnitt 4.2.2.

¹¹⁸ Se avsnitt 4.2.3.

därför kan konstateras är att människans preferensintressen, alltså det vi är intresserade av men som inte nödvändigtvis medför något positivt för oss på ett större plan, vägs mot djurens välfärdsintressen, alltså de intressen som är vitala för att djuren ska må bra. Det vi bör göra för att ens komma i närheten av en jämlik intresseavvägning är att väga samma sorts intressen mot varandra, dvs. välfärdsintressen mot välfärdsintressen.

Jag anser i likhet med Regan att varje liv har ett egenvärde och om det är något jag har lärt mig genom denna uppsats så är det att djurskydd inte behöver innebära detsamma som djurvälstånd. I en industri som är inriktad på att producera så billiga livsmedel som möjligt bidrar detta till bristfällig djurvälstånd. Något så grundläggande som en varelses liv och hälsa ska inte bestämmas utifrån ekonomiska förutsättningar. I de fall minimikraven för djur inte är tillräckliga för en god välfärd är det lagar och bestämmelser som behöver förbättras. Här är det värt att nämna att EU-rätten, som jag valt att inte ta upp i min uppsats, kan innebära gränser för hur mycket vi kan förändra svensk rätt på området.

Slutligen kan fastställas att mycket forskning har visat på att en god djurvälstånd även gynnar bönderna. Som exempel kan nämnas att de grisar som lever i blandgrupper får en bättre tillväxt samtidigt som det leder till en bättre hälsa för grisarna, som får utlopp för sitt naturliga, sociala beteende.¹¹⁹ Kan vi inte åtminstone utifrån detta konstatera att det även ligger i människans intresse att djuren får en bättre välfärd?

¹¹⁹ Se avsnitt 3.4.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Prop. 1944:43 – om förslag till ny djurskyddslag

Prop. 1987/88:93 – om djurskyddslag m.m.

Rskr. 1935:61 – om utredning av ny djurskyddslag

SOU 2011:75 – om ny djurskyddslag

Författningar

SFS 1970:944, Jordabalken

SFS 1988:534, Djurskyddslagen

SFS 1944:219, Lagen om djurskydd

SFS 1988:539, Djurskyddsförordning

Föreskrifter och allmänna råd

SJVFS 2012:27 - Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om slakt och annan avlivning av djur.

SJVFS 2017:24 - Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om nötkreaturs hållning inom lantbruket m.m.

SJVFS 2017:25 - Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om grishållning inom lantbruket m.m.

SJVFS 2017:28 - Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m.

Yttranden

Jordbruksverkets yttrande den 14/10 2011, Dnr 31-10510/11.

Lagkommentarer

Ohlson, Kristina, *Djurskyddslag (1988:534) 2 §*, Karnov, hämtad 2017-11-29.

Litteratur

Bentham, Jeremy, översättning Erik Carlquist, *Om principerna för moralen och lagstiftningen*, 2011, Books on demand.

Diesen, Eva, *Djurens juridik*, 1 u, 2016, Wolters Kluwer, Stockholm.

Dirke, Karin, *De värlöslas vänner*, 1 u, 2007, Almqvist & Wiksell international, Stockholm.

Forsman, Birgitta, *Djurförsök: Forskningsetik, politik, epistemologi: En vetenskapsteoretisk kontextualisering*, 1 u, 1992, Almqvist & Wiksell international, Stockholm.

Jensen, Per, *Djurens beteende och orsakerna till det*, 3 u, 2006, Bokförlaget Natur och kultur, Stockholm.

Jensen, Per, *Hur mår maten?*, 1 u, 2012, Natur & Kultur, Stockholm.

Jensen, Per, *Stress i djurvärlden*, 1 u, 1996, LTs förlag, Stockholm.

Johanson, Birgitta (red.), *Djuren – i människans klor*, 1 u, 2005, Forskningsrådet Formas, Stockholm.

Lundmark, Fredrik, *Människan i centrum: en studie av antropocentrisk värdegemenskap*, 1 u, 2000, Förlags ab Gondolin, Stehag.

Regan, Tom, *Djurens rättigheter – en filosofisk argumentation*, 1 u, 1999, Bokförlaget Nya Doxa, Nora.

Regan, Tom, *Tomma burar - en bok om djurrätt*, 1 u, 2009, Back to being, Hallsberg.

Segerdahl, Pär, *Djuren i kulturen*, 1 u, 2009, Bokförlaget Daidalos AB, Göteborg.

Singer, Peter, *Djurens frigörelse*, 2 u, 1999, Nya Doxa AB, Nora.

Singer, Peter, *Praktisk etik*, 3 u, 2016, Bokförlaget Thales, Stockholm.

Striwing, Helena, *Djur som brottsoffer*, 1 u, 1998, Bokförlaget Nya Doxa, Nora.

Elektroniska källor

Vilkka, Leena, *The intrinsic value of nature*, 1997, Editions Rodopi B.V., E-bok.

Köttets lustar avsnitt 2: Ett grisliv (TV-program), 2017, SVT, Tillgänglig: <https://www.svtplay.se/video/16240422/kottets-lustar/kottets-lustar-sasong-1-avsnitt-2?start=auto>, hämtad 2018-01-01.

Djurens rätt, <https://www.djurensratt.se/historia>, hämtad 2017-12-25.

Djurens rätt, <https://www.djurensratt.se/djuretik/teorier-inom-etiken>, hämtad 2018-01-01.

Jordbruksverket,

<https://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/djur/olikaslagsdjur/forsoksdjur/definitionavdjurforsokochforsoksdjur.4.7850716f11cd786b52d80002136.html>, hämtad 2018-01-01.

Uppslagsverk

<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/djur>, hämtad 2017-12-23.

<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/enkel/husdjur>, hämtad 2017-12-23.

<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/1%C3%A5ng/antropocentrism>, hämtad 2017-12-25.

<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/1%C3%A5ng/utilitarism>, hämtad 2017-12-25.

Övrigt

Myllynen, Carina, 2017, *SLU: Stoppa gasningen av grisar inför slakt*, SVT nyheter, <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/grisar-gasas-infor-slakt>, hämtad 2017-12-27.

Rättsfallsförteckning

RÅ 1977:110